

Романкова Л. Современная система образования и воспитания в Украине: проблемы и перспективы развития.

В статье проанализирована разветвленная система современных концепций образования и воспитания в Украине. Подчеркивается общественная значимость философских исследований и философско-методологического обоснования современных проблем отечественной системы образования и воспитания, в частности, на уровне высшей школы.

Ключевые слова: воспитание, система воспитания, философия образования, теория воспитания, ценности, идеалы.

Romankova L. Modern system of education and upbringing in Ukraine: Problems and Development Prospects.

The article analyzes the extensive system of modern concepts of education and upbringing in Ukraine. It emphasizes the social significance of philosophical research, philosophical and methodological basis of modern problems of the national system of education and training, particularly at the level of higher education.

Keywords: education, system of education, philosophy of education, theory of education, values, ideals.

Старовойт О.

ОСВІТА ЯК ІНДИКАТОР І ЗБУДНИК ЛОКАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ЕКОНОМІКО-ВИРОБНИЧІЙ СФЕРІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуються основні особливості реалізації інноваційної культури в економічній сфері життєдіяльності суспільства; автор наголошує, що сучасна економіка в умовах демократичного середовища набула характеру несуперечливості з гуманістичними цінностями і людиноцентричним світоглядом тому, що в її основі лежать інноваційні процеси реалізації духовно-творчого потенціалу особистості як ключового і системотворного соціально-економічного і соціокультурного суб'єкта; сучасна економічна криза вимагає від усіх суб'єктів економічної діяльності втілення саме інноваційних стратегій розвитку; враховуючи те, що українська економіка знаходиться лише на зародковому етапі формування цивілізованих ринкових відносин, то інновації в цьому випадку можуть стати справжнім «локомотивом» реформаторських зрушень у справі формування ринково-економічних відносин.

Ключові слова: людина, культура, інноваційна діяльність, економічна сфера.

Як зазначають учені, інноваційна культура є культурою креативного мислення, почуттів та діяльності особистості, спрямованих на пошук і реалізацію шляхів, ресурсів, способів модернового розвитку суспільства на основі гуманітарних пріоритетів та цінностей. Вона реалізується у всіх сферах суспільної та індивідуальної життєтворчості (виробництва) особистості. Традиційно виокремлюються наступні сфери суспільного виробництва: 1) сфера матеріального виробництва; 2) сфера суспільно-політичної діяльності; 3) соціокультурна сфера (сфера побуту, сім'я, товариські стосунки, громадська діяльність тощо); 4) духовне життя суспільства (наука, духовна культура, освіта, мистецтво, мораль, релігія тощо) [див.: 5, 375]. У кожній з них особистість має можливості для самореалізації через упровадження власної інноваційної культури. Зупинимося на аналізі цих процесів більш детально.

Саме розуміння інноваційної культури як поєднання новаторсько-пошукових властивостей особистості, притаманних їй мисленнєвій та діяльній сфері, передбачає пошук шляхів найефективнішого застосування креативно-творчих здатностей людини в тих чи інших сферах суспільної життєдіяльності. Креативно-інноваційні можливості особистості не виявляються в безпосередній формі, але гармонійно вписуються в безліч чинників і процесів, якими сповнена соціокультурна сфера функціонування того чи іншого соціального середовища: громадського, колективно-виробничого, національного, глобального тощо. Як зазначають із цього проводу вчені, «існує необмежений діапазон прояву інноваційної культури – від створення умов ефективного використання інноваційного потенціалу (особистості, підприємства, організації) в інтересах розвитку суспільства до забезпечення максимальної вираженості в його реформуванні» [8, 42]. Тому аналіз феномена інноваційної культури має здійснюватися через розгляд її застосування в різних сферах суспільної життєдіяльності.

Мета статті – проаналізувати освіту як індикатор і збудник локалізації інноваційної культури в економіко-виробничій сфері життєдіяльності.

Неможливо реалізувати інновацію відокремлено, у межах виключно однієї технологічної сфери. Будь-яка інновація завжди передбачає цільове застосування, спрямоване на активне використання в різних середовищах виробничого, управлінського, гуманітарного,

тобто просторі соціального функціонування. Така природа інноваційної культури і безпосередньо інноваційних процесів зумовлена тим, що інноваційне мислення і діяльність поєднують, інтегрують духовну і матеріальну сферу життєдіяльності суспільства і особистості. З погляду дослідників, є «помилковим відносити інноваційну культуру тільки до матеріальної культури, хоча вона й реалізується в конкретній діяльності, або тільки до духовної культури, у якій вона виявляється у вигляді особистісних новоутворень» [5, 11]. Інноваційна культура особистості виявляється інтегративним феноменом, завдяки чому відбувається об'єктивація особистісної творчості і креативності, а також уможливується перетворення всіх сфер соціальної життєдіяльності на основі духовної наснаги окремої людини.

З іншого боку, «інноваційна культура має ту специфіку, що, виступаючи як духовне надбання особистості, яке значною мірою ґрунтується на активізації її інноваційного потенціалу, повинна обов'язково мати «вихід» у матеріальну сферу, де вона зможе реалізуватись у вигляді певного продукту» [12, 357]. Дійсно, інноваційна культура особистості є саме тим особливим феноменом, який поєднує духовно-творчу наснагу і матеріально-продуктивну активність людини та робить її центральним системотворним елементом будь-яких соціальних перетворень. Саме в цьому, з нашого погляду, і полягає глибока гуманістичність інноваційної культури. Звернімося до аналізу цього феномена в залежності від його застосування в різних сферах соціально-особистісної життєдіяльності.

Насамперед, звернемося до детального концептуально-теоретичного аналізу особливостей функціонування «інноваційної культури» у сфері безпосереднього (матеріального) виробництва. Особливу увагу, на нашу думку, у цьому аспекті слід приділити вивченню сучасного матеріального виробництва в Україні, досвіду становлення ринкових відносин, потреби та можливостей інноваційної діяльності в українській економіці. Адже саме від рівня інноваційної культури залежить розвиток економіки країни, тобто через поєднання і збереження гуманістичної спрямованості всіх соціальних сфер. Так, «інноваційна культура як феномен розвинутих суспільств визначає їхню здатність забезпечувати динамічний розвиток економіки із співвимірністю з розвитком людини» [9, 8].

Сучасна економіка в умовах демократичного середовища набула характеру несуперечливості з гуманістичними цінностями і людиноцентричним світоглядом завдяки тому, що в її основі лежать інноваційні процеси реалізації духовно-творчого потенціалу

особистості як ключового і системотворного соціально-економічного і соціокультурного суб'єкта.

Сучасна економічна ситуація в Україні, яка переживає трансформаційний період не лише з погляду політичного перевлаштування, а й в економіко-виробничій сфері, вимагає від усіх суб'єктів національного промислово-технологічного та економічно торговельного процесу втілення саме інноваційних стратегій розвитку. Дійсно, «сутність інновацій у розвитку ринкової економіки полягає в задоволенні нових суспільних потреб через процеси створення, поширення і споживання нових товарів на основі використання результатів наукових та науково-технічних робіт, що формує руйнування в рутинних виробничо-господарських процесах і змушує ринкову економіку піднятися на новий рівень динамічної рівноваги» [1, 8]. А враховуючи те, що українська економіка знаходиться лише на зародковому етапі формування цивілізованих ринкових відносин, то інновації можуть стати справжнім «локомотивом» реформаторських зрушень у справі формування ринково-економічних відносин. Для цього, звичайно, насамперед необхідно значно підвищити загальний рівень інноваційної культури населення.

При цьому надзвичайно важливо, щоб інновації торкалися не лише безпосередньо технологічно-виробничих процесів і процедур, але мали інтегративний характер і впливали на всі виміри ринково-економічного розвитку українського суспільства. Тому, передусім, необхідно, щоб інноваційна складова стала фундаментом для розвитку всіх структурно-формувальних елементів економіки: виробництва та розподілу матеріальних благ і владно-управлінського механізму розвитку ринкових відносин в Україні. Приєднуємося до думки, що «механізм структурних зрушень (і відповідно його чинники) необхідно досліджувати на трьох рівнях, а саме: на рівні продуктивних сил, на рівні виробничих відносин і на рівні надбудови (реалізації економічної політики держави)» [3, 9].

Отже, надзвичайно важливо, щоб на всіх рівнях – від первинного виробництва до найвищих щаблів владного управління економічною сферою країни – застосовувалися прогресивні інноваційні механізми, засновані на високому рівні інноваційно-креативної культури всіх суб'єктів ринково-економічних перетворень і виробничо-технологічного розвитку.

На жаль, сьогодні навіть на фундаментальному – виробничо-промисловому – рівні більшість великих українських підприємств продовжує використовувати застарілі екстенсивні методи і технології виробництва, не вкладаючи достатніх фінансових і матеріальних

ресурсів для розвитку власної інноваційної сфери. Це зумовлює значне відставання української промисловості від провідних країн-лідерів у всіх сферах суспільного виробництва. Дійсно, «в умовах ринкової економіки функціонування і розвиток промислових підприємств багато в чому зумовлені ефективною роботою їх інноваційного механізму, результативністю реалізованих нововведень» [11, 3]. Таке усвідомлення має формуватися не лише на експертному та вузькопрофесійному рівні, а й у загальній масі населення, працівників різного рівня і споживачів, які власним вибором будуть голосувати за високо інноваційну продукцію вітчизняного виробництва. Поки що в Україні відсутнє не тільки інноваційне наповнення виробничих процесів, але й не існує розвиненого, активного і вибірково-оцінювального споживацького попиту на інноваційну продукцію.

Тому в економіці сьогодні надзвичайно важливо здійснювати агресивну інвестиційну політику у сфері інновацій, чого в нашій країні, на жаль, не відбувається. Саме інноваційна сфера залишається для українських підприємців чи не найменш привабливою щодо залучення значних інвестиційно-фінансових коштів. За таких умов не відбувається й розвиток науково-технічної та культурно-інноваційної сфер національного суспільства.

Як зазначають аналітики, «реалії розвитку вітчизняної економіки свідчать про низьку інноваційно-інвестиційну активність господарюючих суб'єктів. Зростання інвестицій, яке відбувається в Україні, не викликає збільшення інновацій. У вітчизняній економіці тільки 14–16 % від загального обсягу інвестицій спрямовується на інновації. І це відбувається в той час, коли в розвинутих країнах світу інноваційне інвестування стійко тримається на рівні 50–60 %. Зростання в українській економіці відбувається переважно на екстенсивній основі, про що свідчить технологічна частина тих інвестицій, які вкладаються в основний капітал, де переважає третій технологічний уклад (83 %), а четвертий – складає лише 10 %. Унаслідок існування відповідних тенденцій Україна обіймає на ринку високих технологій всього 0,1 %, тоді як Німеччина – 16 %, Японія – 30 %, США – 40 %. Отже, на сучасному етапі розвиток інноваційної сфери в Україні можна охарактеризувати як такий, що не відповідає світовим тенденціям» [7, 3]. При цьому тут теж складається певне «порочне коло»: підприємці не інвестують в інноваційну сферу через власну низьку освіченість і інноваційну культуру, а остання не розвивається за відсутності відповідних інвестиційних програм і проєктів. Вихід з такого замкненого «порочного кола» в будь-якій сфері суспільного функціонування завжди залежить від якісного

підвищення освіченості широких мас населення країни, зокрема, й підприємницького прошарку.

Від освіти і науки, як показує досвід розвинених країн-лідерів світового економічного і технологічного розвитку, залежить також потужність національного промислово-господарського комплексу, у якому головну роль уже декілька десятиліть відіграють не виробничі потужності, а знання, інформація, інновації і демократично-гуманістичне управління. Становлення ринкових механізмів в Україні має відбуватися «на основі розбудови демократичного правового суспільства в умовах розвитку економіки знань, характерними ознаками якої є домінування у структурі ВВП високотехнологічних галузей та інтелектуальних послуг, формування переважної частки національного прибутку за рахунок інноваційної або технологічної ренти, високий рівень капіталізації компаній, основна вартість яких формується завдяки нематеріальним активам, тобто інтелектуальній складовій. Пріоритетна роль у розвитку сучасної економіки належить знанням, інформації, інтелекту та інноваціям» [7, 115]. Без усвідомлення цього постулату українське суспільство не матиме жодного шансу перетворитися на конкурентоспроможного суб'єкта європейського і світового економічного простору. «Знання набувають значення засобу досягнення соціальних і економічних результатів, оскільки змінюється система цінностей суспільства» [2, 6]. Суспільство знання вимагає інтенсивного розвитку національної системи освіти і науки, які б постійно готували інтелектуальну основу для підвищення рівня інноваційної культури українського суспільства. Без прогресу в цих сферах, який не відбудеться без структурно-змістовних реформ, унеможлиблюється навіть первинне формування сучасної інноваційної культури в українському суспільстві, що й далі буде сприяти поглибленню прірви між економікою нашої країни і економіками розвинених країн.

Для підвищення інноваційної культури особистості в нашій країні необхідно, насамперед, сформувати світоглядно-ціннісний фундамент, що починається з глибокого усвідомлення кожним членом суспільства виняткової ролі знань і інформації в розвитку сучасних виробничо-технологічних та управлінських сегментів функціонування національної економіки. Відомо, що «економіка знань базується на розгалужених горизонтальних зв'язках економічних суб'єктів, процесах їхньої самоорганізації та прийняття управлінських рішень під впливом інформації, яка надходить з ринку» [10, 142]. Тому вихід України на новий рівень ринково-економічного функціонування національного суспільства почнеться саме тоді, коли в структурі

інноваційної культури нашого населення чільне місце посяде ідея виняткової значущості знання й інформації в структурі виробництва, розподілу і споживання матеріальних благ. Тільки в такому випадку можна сподіватися на ефективне застосування новаторського мислення і діяльності в структурі національної економічної та виробничо-промислової системи.

Важливо також на законодавчому рівні забезпечити повноцінну підтримку як упровадженням інноваційного інструментарію в усі сегменти народногосподарського й економічного поступу національного суспільства, так і заходам, спрямованим на підвищення рівня інноваційної культури населення країни. Сьогодні для цього вже зроблені перші вагомі кроки. Так, Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначає поняття інноваційної культури як «складової інноваційного потенціалу, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах» [4, 4]. Важливим у цьому визначенні є те, що освітні, особистісні, знаннєві, інформаційні і соціально-психологічні виміри інновацій поєднуються з їх економічною доцільністю. Тобто принаймні на законодавчому рівні визнається, що економіка країни може прогресувати на людиновимірних засадах виключно на основі інноваційно-креативних цінностей і критеріїв.

Інноваційний розвиток ринкової економіки в інформаційному суспільстві передбачає головну роль саме людського капіталу в структурі виробничо-промислового та економічно-управлінського секторів. Зростання якості людського капіталу в країнах-лідерах економічного розвитку визначає якісні і кількісні показники зростання всіх секторів їх національних економік. «Стратегія якісного економічного зростання національної економіки, що базується на інтенсивному техніко-технологічному оновленні виробництва, відповідним чином формує нове якісне наповнення трансформаційних процесів української економіки. Важливим аспектом стає розвиток людини, нагромадження людського капіталу як вирішального чинника розвитку економіки і суспільства загалом. Людина поступово стає мірилом суспільного розвитку, формується як визначальний чинник розвитку економіки й суспільства» [2, 84].

Отже, питання про розвиток інноваційної культури українців постає в більш широкому, ніж просто економічно-виробничому вимірі. Інноваційна культура та рівень її розвитку насправді є показниками

перспективності розвитку нації як в економічному, так і інформаційно-знанневому, а також в духовному і культуротворчому аспектах.

Таким чином, сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що інноваційна сфера економіки, а також особистісна інноваційна культура дуже впливають на виробничо-промисловий, фінансово-інвестиційний, управлінський сегменти розвитку національної економіки. «Інновації, пов'язані із науково-технічною революцією, стають первинним чинником змін в економіці держави. Формування інноваційної моделі в українській економіці вважається одним із найкращих пріоритетів для нашої держави. Актуальності набуває розвиток інноваційних співробітницьких напрямів – йдеться про співробітництво таких різних форм, як освіта і фінансовий капітал, наука і виробництво тощо» [6, 3]. Але таке впровадження уможливиться лише завдяки освітньому, виховному, науковому і культурно-творчому зростанню загальної інноваційної культури українського населення, що може відбуватися виключно на рівні формування і використання потужного креативно-творчого потенціалу особистості кожного українського громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алейнікова О. В.* Економічна політика інноваційного розвитку держави в ринкових умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец.: 08.01.01 – «Економічна теорія». – Дніпропетровськ, 2004. – 24 с.
2. *Брежнєва-Єрмоленко О. В.* Інтелектуальна складова в структурі елементів нової економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 4–12.
3. *Дмитриченко Л. А.* Структура суспільного виробництва: соціально-економічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец.: 08.01.01 – «Економічна теорія». – Донецьк, 2006. – 19 с.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 433-IV від 16.01.2003 р. // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 176. – С. 3–14.
5. *Козлова О. Г.* Інноваційна культура. Сутнісні характеристики : монографія / О. Г. Козлова, Р. В. Миленкова. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. – 140 с.
6. *Кравченко О. О.* Інноваційний розвиток та структурні зміни в економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец.: 08.00.01 – «Економічна теорія та історія економічної думки». – К., 2011. – 20 с.

7. Кузнецова Н. Б. Кадри інноваційного типу: сутність, значення та особливості формування в умовах розвитку інноваційної економіки // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 115–121.
8. Мостовенко Н. А. Інноваційна культура й основні засади її формування / Н. А. Мостовенко, Т. І. Коробчук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – Вип. V, т. 2. – С. 39–42.
9. Семів Л. К. Інноваційна культура суспільства: концептуальні основи та особливості формування / Любов Семів, Роман Семів // Сучасна наукова економічна думка / Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 2 (5). – С. 3–9.
10. Терещенко Н. В. Особливості формування інноваційної праці та інноваційної діяльності як складових державної стратегії в умовах розвитку економіки знань // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – № 1. – С. 141–149.
11. Шевченко О. О. Інновації як пріоритетний напрямок інвестування в трансформаційній економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец.: 08.00.01 – «Економічна теорія та історія економічної думки». – Харків, 2008. – 23 с.
12. Штефан Л. В. Інноваційна культура як культурологічний феномен сучасності // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2009. – Вип. 22–23. – С. 354–359.

Старовойт Е. Образование как индикатор и возбудитель локализации инновационной культуры в экономико-производственной сфере жизнедеятельности.

Анализируются главные особенности реализации инновационной культуры в экономической сфере жизнедеятельности общества; автор подчеркивает, что современная экономика в условиях демократической среды приобрела характер непротиворечивости с гуманистическими ценностями и человекоцентрическим мировоззрением благодаря тому, что в ее основе лежат инновационные процессы реализации духовно-творческого потенциала личности как ключевого и системообразующего социально-экономического и социокультурного субъекта; современный экономический кризис требует от всех субъектов экономической деятельности воплощения собственно инновационных стратегий развития; учитывая то, что украинская экономика находится только лишь на зародышевом этапе формирования цивилизованных рыночных

отношений, то инновации в данном случае могут стать настоящим «локомотивом» реформаторских сдвигов в деле формирования рыночно-экономических отношений.

Ключевые слова: человек, культура, инновационная деятельность, экономическая сфера.

Starovoi E. Education as an indicator of pathogen localization and innovation culture in the economic and industrial sector zhiznedejnosti.

Analyzes the main features of the implementation of an innovation culture in the economic sphere of society; The author emphasizes that a modern economy in a democratic environment has acquired the character of consistency with the humanistic values and humanocentric outlook because it is based on the implementation of innovative processes of spiritual and creative potential as a key and system of socio-economic and socio-cultural entity; the current economic crisis requires that all economic actors incarnation own innovative development strategies; given the fact that the Ukrainian economy is only at an embryonic stage of formation of civilized market relations, the innovation in this case, can be a real "locomotive" of reform progress in the formation of market-economic relations.

Keywords: people, culture, innovation, the economic sphere.

Григор О.

**ЛЮДСТВО ПЕРЕД НЕОБХІДНІСТЮ СТАБІЛЬНОГО СВІТУ:
КОНСТРУКТИВНІ ІНІЦІАТИВИ І ФІЛОСОФСЬКІ ПОШУКИ
КОНСЕНСУСУ**

На сучасному етапі розвитку людства відбувається перетворення світу на єдину структурно-функціональну систему, у політичній площині він виявляється не стільки біполярним, скільки плюралістичним. Звичайно, нова градація цивілізації, яку намагається очолити Захід, продовжує протистояти Сходу. Але з'явилися нові центри випереджального розвитку: поряд із Західним – Північноатлантичний і, частково, Далекосхідний, у яких відбувається утвердження постіндустріального, інформаційного типу суспільства. Водночас, у створенні постбіполярного світу важливу роль починають відігравати країни Азії та Близького Сходу. Це має важливе значення для переходу людства від ядерного до «комплексного стримування», яке ґрунтується на розумінні поліморфічної природи загроз, що формуються внаслідок руйнування біполярного світового ладу та необхідності диверсифікації підходів щодо стратегій, розроблених у роки «холодної війни».